

Handläggare

Lotta Lehmann, 010 478 70 31

E-post

lotta.lehmann@sfv.se

Samhällsbyggnadsavdelningen
Länsstyrelsen Stockholm
Box 22067
104 22 Stockholm

stockholm@lansstyrelsen.se

Samrådsyttrande över förslag till översiktsplan för Nacka kommun

Inledning

Statens fastighetsverk (SFV) har mottagit inbjudan till samråd om förslag till ny översiktsplan för Nacka kommun via Länsstyrelsen i Stockholms län. SFV har tagit del av allmänt tillgängligt material på kommunens webbplats. Samrådet är ett led i Nackas arbete med att revidera sin gällande översiktsplan från 2012. SFV:s synpunkter lämnas till Länsstyrelsen i Stockholm som lämnar ett samlat statligt yttrande.

SFV:s uppdrag och fastigheter

SFV är en myndighet som förvaltar vissa delar av statens fasta egendom. SFV:s uppdrag beskrivs i myndighetens instruktion och årligt regleringsbrev. De fastigheter SFV ska förvalta är de som staten långsiktigt behöver för speciella ändamål, fastigheter som är av stort kulturhistoriskt värde för vilka staten har ett särskilt ansvar, fastigheter som under århundraden har tillhört kronan eller har donerats till staten.

SFV har ett långsiktigt förvaltningsperspektiv och många av SFV:s objekt är statliga byggnadsminnen med Riksantikvarieämbetet som tillsynsmyndighet.

SFV förvaltar en sjundedel av Sveriges yta och cirka 3000 byggnader. I Stockholms län har SFV bland annat slott, regeringsbyggnader, kulturmiljöer, jordbruksmark och skog. Stockholms observatorium i Saltsjöbaden förvaltas av SFV.

Sammanfattning

SFV har inga synpunkter på förslagen till förändringar i markanvändningen.

SFV lämnar synpunkter på översiktsplanens riktlinjer för, och beskrivningar av, kulturmiljöer utifrån SFV:s kunskaper om Saltsjöbaden och Observatoriet.

SFV menar att det kulturmiljöprogram som översiktsplanen hänvisar till med fördel kan kompletteras. SFV vill också bidra med underlag vad gäller det statliga byggnadsminnet Observatoriet som en del av riksintresset Saltsjöbaden.

Planförslaget

Revidering av gällande översiktsplan

Den gällande översiktsplanen från 2012 anges vara aktuell till största delen men bör ges vissa förändringar för att behålla sin aktualitet. Den nya förutsättningen att tunnelbanan avses byggas ut till Nacka är en av de mest betydande förändringarna.

I förslaget föreslås ändrad användning av f.d. Bergs oljehamn och delar av Boo samt att ett mindre verksamhetsområde tillkommer vid Tyresövägen. En del av Gröna

Datum	Diarienummer	Sida
2017-05-12	SFV 232-761/17	2 (4)
	Er beteckning	
	15227-2017	

dalen vid Fisksätra betecknas som utredningsområde. Vissa gränser justeras mellan områden på Sicklaön, i Boo och i Älta, utifrån beslutade planprogram och naturreservat. Riktlinjernas redovisning av bebyggelse i Nacka stad, Fisksätra, Orminge och Älta anpassas till antagna program och andra politiska beslut.

SFV har inga synpunkter på dessa förändringar av markanvändning och riktlinjer.

Utmaningar och målområden

I avsnittet påtalas nödvändigheten av att tillvarata och bruka kulturmiljöerna. Här menar man att kommunens kulturmiljöprogram utgör ett kulturhistoriskt kunskapsunderlag som ska vara vägledande för samhällsplaneringen genom att identifiera kulturhistoriska kvaliteter. Kulturmiljöprogrammet är från 2011 och är enligt SFV:s mening inte tillräckligt vare sig vad gäller kunskapsunderlag eller riktlinjer för att kunna spela den viktiga rollen att vägleda samhällsplaneringen i kulturmiljöer.

Mark- och vattenanvändning

Generella riktlinjer för planering och byggande

Vad gäller kulturmiljö hänvisar riktlinjerna återigen till kommunens kulturmiljöprogram som SFV anser inte är tillräckligt, se ovan. I riktlinjerna anges också att detaljplaneläggning vid behov ska föregås av antikvariska förstudier vilket SFV tillstyrker. Sådana studier bör även omfatta omgivning och landskapsbild.

Exemplet Observatoriet i Saltsjöbaden visar på lokaliseringen och landskapsbilden som omistliga delar av upplevelsen och möjligheten till förståelse av kulturmiljön. Instrumentbyggnadernas kupoler avspeglar verksamheten. De bildar observatorieanläggningens siluett som är väl synlig från det kringliggande villasamhället och Saltsjöbadens symbolbyggnader.

Områdesvisa riktlinjer – BG 18 Östra och södra Råsunda

Observatoriet är beläget inom BG 18 med gles samlad bebyggelse. Det anges att stora delar är av riksintresse och hela området är av lokalt intresse för kulturmiljövården. Någon större nybebyggelse planeras inom området inte men kompletteringar kan vara aktuella.

SFV vill påpeka att Observatoriet som hör till riksintresset är statligt byggnadsminne. Därigenom har det skyddsföreskrifter och Riksantikvarieämbetet som tillsynsmyndighet vilket innebär att den närmsta miljön och byggnaderna väl skyddade. Den kommunala planeringen har emellertid en uppgift att säkerställa att den omgivande stads- och landskapsbilden inte tillåts förändras negativt. För förståelsen av kulturmiljön är avläsbarheten på håll väsentlig varför SFV menar att kompletterande bebyggelse inte bör avvika från de höjder som nu råder i omgivningen.

Säkerställande av riksintressen

Avsnittet refererar lagregler om att områden av riksintressen ska skyddas från åtgärder som påtagligt skadar utpekade värden eller intressen. Därefter hänvisas till kulturmiljöprogrammets förhållningssätt och att vid planläggning ska dessa förhållningssätt omsättas till skydds- och varsamhetsbestämmelser. Vidare skrivs att kulturmiljövårdens riksintressevärden i bebyggelse och landskapsbild alltid ska tillgodoses i planeringen.

På länsstyrelsen pågår ett arbete med att se över beskrivningarna av kulturmiljövårdens riksintressen. De nya beskrivningarna bör kunna bli underlag för kompletteringar av kommunens beskrivningar av riksintressena och hur man avser tillgodose dem.

Underlagen

I ett särskilt dokument kallat *Översiktsplanens underlag* finns ett avsnitt om två sidor för kulturmiljövård samt tre sidor om riksintressen.

Avsnittet om kulturmiljövård hänvisar till kommunens kulturmiljöprogram varefter de olika kulturmiljöerna av riks- respektive lokalt intresse räknas upp.

I det särskilda avsnittet om riksintressen beskrivs *Centrala Saltsjöbaden* med en mening. Den bör kompletteras med att observatorieanläggningen i Saltsjöbaden är en del av riksintresset som visar ett internationellt forskningscentrum i fronten för den astronomiska vetenskapen. Stockholms observatorium har för samtida observatorier en typisk lokalisering och placering i landskapet samt karakteristiska uttryck.

Kulturmiljöprogrammet

Nacka kommuns kulturmiljöprogram från 2011 åberopas på flera ställen i översiktsplanen varför det kommenteras här.

Kulturmiljövårdens intressen

Observatoriet i Saltsjöbaden beskrivs i kapitlet om Kulturmiljövårdens intressen med Nackas kulturmiljöprofil, skyddsformer och laginstrument under egen rubrik. Det hade varit lämpligt att också lista Observatoriet bland uppräknningen av kommunens alla byggnadsminnen. Observatoriet förklarades som statligt byggnadsminne år 1993, samma år som Statens fastighetsverk övertog förvaltningen från Byggnadsstyrelsen. Både byggnader och instrument är skyddade som statligt byggnadsminne.

Texten om Observatoriet tar upp hur ett statligt byggnadsminne beslutas och beskriver Observatoriets tillkomsthistoria. För att kunna vara ett sådant vägledande kunskapsunderlag som översiktsplanen hänvisar till menar SFV att den bör kompletteras med värdebeskrivning. SFV bidrar gärna med underlagsmaterial,

SFV har med stöd av White arkitekter tagit fram ett vårdprogram för Observatoriet. Programmet beskriver anläggningen i detalj med dess historia och nuläge. Där finns också en värdebeskrivning. Den är utomordentlig viktig för vägledning i både bevarande och utveckling, se bifogat utdrag nedan.

Saltsjöbaden

I de områdesvisa beskrivningarna finns förhållningssätt, riksintressebeskrivningar och kulturmiljöhänsyn i planer och bestämmelser. I avsnittet om Saltsjöbaden finns foton och bildtext om Observatoriet.

SFV menar att vid en framtida revidering och komplettering av kulturmiljöprogrammet bör i detta avsnitt

- förhållningssättet även ta upp att landskapsbilden med Observatoriets siluett ska respekteras,
- riksintressebeskrivningen revideras när länsstyrelsen gjort sin översyn av länets beskrivningar av länets riksintressen för kulturmiljö,
- och kulturmiljöhänsynen kompletteras med att Observatoriet som statligt byggnadsminne med skyddsföreskrifter och Riksantikvarieämbetets tillsyn.

Beslut

I detta ärende har tillförordnad utvecklingsdirektör Annakarin Wiberg beslutat. Utredningsarkitekt Lotta Lehmann har varit föredragande. I handläggningen har också tillförordnad fastighetschef Michael Werner, kulturarvsspecialist Anders Glassel och fastighetsrättschef Daniel Biazzi deltagit.

Annakarin Wiberg

Lotta Lehmann

Utdrag ur sammanfattande kulturhistorisk värdebeskrivning från vårdprogrammet

Observatorieanläggningen i Saltsjöbaden berättar om ett internationellt forskningscentrum i fronten för den astronomiska vetenskapen. Den har för samtida observatorier karaktäristiska uttryck som - lokalisering långt utanför staden, placering på ett berg och i ett skogsområde, uppdelning av bebyggelsen i funktionsområden – ett område för observationer och ett område för boende, verkstäder och kommunikation samt gestaltning av byggnaderna i historiserande arkitekturstilar samt inköp av teleskop från dåtidens främsta tillverkare.

Områdets verksamhet avspeglas i instrumentbyggnadernas kupoler - en takform som blivit synonym med observatorier - som är väl synliga från det kringliggande villasamhället och från Saltsjöbadens symbolbyggnader.

Observatoriets symbolvärde och offentliga karaktär uttrycks av områdets hierarkiska uppbyggnad i såväl byggnadernas gestaltning som områdets planläggning, entréernas klassicistiska formspråk, rumssambanden och rumsgestaltningarna i huvudbyggnadens mitt samt omsorgen och kvaliteten i detaljutformning och val av material.

Hela området med senare tillkommen bebyggelse hålls samman av enhetliga material i exteriörerna – tegel i fasaderna och kopparklädda tak på flertalet byggnader.

Målsättning

Det upplevelsemässiga värdet av området med de för observatorier karaktäristiska kupolbyggnaderna ska även i fortsättningen lyftas fram. Det övergripande målet är att den astronomiska verksamheten ska vara tillgänglig för allmänheten.

Eftersom verksamhetsbyggnaderna inte längre är funktionella för den astronomiska forskningen och institutionen därför har lämnat området är målsättningen att upplåta bebyggelsen för nya verksamheter med inriktning på forskning och undervisning.

Kunskapen om områdets bebyggelsehistoria ska utgöra utgångspunkt för ställningstagande inför tillkommande åtgärder i såväl områdets struktur som byggnader och ska göras tillgänglig för allmänheten, som besöker området.

Byggnaderna ska även i fortsättningen bevaras som representativa och illustrativa exempel på det offentliga byggandet innan funktionalismens genombrott. Kontinuerlig och uppmärksam vård ska utgöra mål för förvaltningen.

Vårdprogram, Statens Fastighetsverk och White arkitekter 2006